

THẨM QUYỀN GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP THƯƠNG MẠI CỦA TÒA ÁN TRONG ĐIỀU KIỆN MỚI HỘI NHẬP QUỐC TẾ

● NGUYỄN THỊ HƯƠNG

TÓM TẮT:

Trong quá trình hợp tác kinh doanh, việc xảy ra mâu thuẫn, tranh chấp thương mại là điều không thể tránh khỏi. Hoạt động thương mại với bản chất là một quan hệ pháp luật dân sự, đề cao tính tự nguyện, sự tự thỏa thuận giữa các bên. Khi xảy ra tranh chấp, các bên cũng được tự thỏa thuận, thương lượng giải quyết với nhau. Khi không thể tự giải quyết, một trong các bên có quyền yêu cầu tòa án giải quyết tranh chấp. Bài viết này phân tích thẩm quyền giải quyết tranh chấp thương mại của tòa án trong điều kiện mới hội nhập quốc tế.

Từ khóa: Thẩm quyền, tranh chấp thương mại, tòa án.

1. Quy định pháp luật về thẩm quyền giải quyết tranh chấp thương mại của tòa án trong hội nhập quốc tế

1.1. Thẩm quyền theo loại việc của tòa án

Theo quy định tại Điều 30 BLTTDS năm 2015 thì những tranh chấp về kinh doanh, thương mại thuộc thẩm quyền giải quyết của tòa án đã được sửa đổi bổ sung nhằm làm rõ các tranh chấp về kinh doanh thương mại phù hợp với Luật Thương mại, Luật Doanh nghiệp..., phân biệt giữa tranh chấp thương mại với tranh chấp dân sự. Cụ thể:

- Các tranh chấp về kinh doanh thương mại là những tranh chấp: phát sinh trong hoạt động kinh doanh, thương mại do luật thương mại điều chỉnh (không liệt kê những tranh chấp cụ thể như BLTTDS năm 2011).

- Tranh chấp giữa công ty với người quản lý trong công ty trách nhiệm hữu hạn hoặc thành viên Hội đồng quản trị, Giám đốc, Tổng giám đốc trong Công ty Cổ phần (Điều 72 và Điều 161 Luật Doanh nghiệp).

1.2. Thẩm quyền theo cấp xét xử của tòa án

Thẩm quyền theo cấp xét xử của tòa án là giới hạn do pháp luật quy định để tòa án các cấp thực hiện chức năng giải quyết các tranh chấp thương

mại. Thông thường thẩm quyền của tòa án các cấp được phân chia căn cứ vào giá trị tranh chấp, tính chất của sự việc và khả năng, điều kiện của từng cấp tòa án.

Về thẩm quyền của tòa án theo cấp, giải quyết tranh chấp thương mại cơ bản giữ nguyên như BLTTDS 2011. Đồng thời có sửa đổi bổ sung một số nội dung như sau:

- Thẩm quyền Tòa án cấp huyện: Chủ yếu giải quyết các tranh chấp thương mại quy định tại khoản 1 Điều 30 theo thủ tục sơ thẩm;

- Thẩm quyền của các tòa chuyên trách Tòa án nhân dân cấp huyện: Theo Luật Tổ chức Tòa án nhân dân năm 2014 thì Tòa án nhân dân cấp huyện có thể có một số Tòa chuyên trách (Điều 45 Luật Tổ chức tòa án nhân dân năm 2014) cho nên BLTTDS năm 2015 đã quy định thẩm quyền đối với tòa chuyên trách của Tòa án nhân dân cấp huyện đối với việc giải quyết vụ việc tranh chấp thương mại như sau:

Tòa dân sự Tòa án nhân dân cấp huyện có thẩm quyền giải quyết theo thủ tục sơ thẩm những vụ việc về kinh doanh, thương mại thuộc thẩm quyền của Tòa án nhân dân cấp huyện quy định tại Điều 30 của BLTTDS năm 2015; Đối với Tòa án nhân

dân cấp huyện chưa có Tòa chuyên trách thì Chánh án Tòa án có trách nhiệm tổ chức công tác xét xử và phân công Thẩm phán giải quyết vụ việc thuộc thẩm quyền của Tòa án nhân dân cấp huyện.

- Thẩm quyền của các tòa chuyên trách Tòa án nhân dân cấp tỉnh: Luật Tổ chức Tòa án nhân dân năm 2014 quy định Tòa kinh tế Tòa án nhân dân cấp tỉnh có thẩm quyền:

+ Giải quyết theo thủ tục sơ thẩm những tranh chấp, yêu cầu về kinh doanh, thương mại thuộc thẩm quyền của Tòa án nhân dân cấp tỉnh;

+ Giải quyết theo thủ tục phúc thẩm những vụ việc mà bản án, quyết định kinh doanh, thương mại chưa có hiệu lực pháp luật của Tòa án nhân dân cấp huyện bị kháng cáo, kháng nghị.

1.3. Thẩm quyền của tòa án theo lãnh thổ

Thẩm quyền của tòa án theo lãnh thổ là giới hạn (khả năng) do pháp luật quy định xác định chức năng giải quyết các vụ việc KDTM của tòa án theo đơn vị hành chính lãnh thổ. Thẩm quyền của tòa án theo lãnh thổ quy định tòa án có nghĩa vụ giải quyết các vụ việc KDTM theo yêu cầu của đương sự khi khởi kiện. Thẩm quyền của tòa án theo lãnh thổ được xác định: nơi bị đơn cư trú, làm việc, có trụ sở; theo sự lựa chọn của đương sự; đối với tranh chấp bất động sản thì tòa án có thẩm quyền là tòa án nơi có bất động sản.

1.4. Thẩm quyền của tòa án theo sự lựa chọn của nguyên đơn

Để đảm bảo quyền và lợi ích hợp pháp của nguyên đơn trong những trường hợp này, Điều 40 Thẩm quyền của tòa án theo sự lựa chọn của nguyên đơn, người yêu cầu BLTTDS quy định có thể xác định thẩm quyền của tòa án theo sự lựa chọn của nguyên đơn.

2. Một số vướng mắc trong quy định của pháp luật và giải pháp hoàn thiện pháp luật về thẩm quyền giải quyết tranh chấp thương mại của tòa án trong hội nhập quốc tế

2.1. Một số vướng mắc về thẩm quyền giải quyết tranh chấp thương mại của tòa án trong hội nhập quốc tế

2.1.1. Về việc xác định thẩm quyền của tòa án trong các vụ việc tranh chấp thương mại

Thứ nhất, quy định tại Điều 30 BLTTDS năm 2015 quy định rất rõ việc xác định những tranh chấp nào là tranh chấp kinh doanh thương mại. Theo đó, khi có một trong các loại tranh chấp quy định tại các khoản từ 1 đến 4 của Điều 30 như phân tích bên trên thì tranh chấp đó thuộc thẩm quyền

của tòa án. Trong đó, quy định tại khoản 5 Điều 30 là quy định mở "Các tranh chấp khác về kinh doanh, thương mại, trừ trường hợp thuộc thẩm quyền giải quyết của cơ quan, tổ chức khác theo quy định của pháp luật". Chỉ khi có một văn bản quy phạm pháp luật xác định quan hệ đó là tranh chấp kinh doanh thương mại thì Tòa án vận dụng khoản 5 Điều 30 để thụ lý, giải quyết.

Thứ hai, tranh chấp phát sinh trong quá trình thành lập, tổ chức hoạt động, tổ chức quản lý của nhiều loại hình doanh nghiệp mà sự hoạt động dựa vào sự góp vốn của các thành viên như hợp tác xã hoặc các loại hình doanh nghiệp đặc thù trên thực tế (như trường tư thực, trường dạy nghề, trường dân lập, các doanh nghiệp hoạt động trong lĩnh vực chứng khoán...) theo Bộ luật Tố tụng dân sự hiện hành không được coi là tranh chấp công ty mặc dù chúng có cùng bản chất với tranh chấp công ty.

Thứ ba, việc xác định mục đích lợi nhuận. Tiêu chí lợi nhuận chưa thực sự rõ ràng về mặt lý luận và thực tiễn. Nếu phân biệt quan hệ về kinh doanh và dân sự dựa trên yếu tố lợi nhuận mà không đưa ra tiêu chí cụ thể, khác biệt thì có sự bất ổn về cách phân loại các tranh chấp. Chẳng hạn các trang thiết bị có thể vừa dùng cho mục đích kinh doanh, vừa dùng cho sinh hoạt. Điều này sẽ dẫn đến việc cùng một quan hệ nhưng bao hàm cả 2 mục tiêu là tiêu dùng và phục vụ sản xuất - kinh doanh.

2.1.2. Thẩm quyền theo cấp xét xử của tòa án

Thực tiễn xét xử cho thấy Tòa án nhân dân cấp huyện vẫn thụ lý và giải quyết sơ thẩm những tranh chấp kinh doanh mà một hoặc các bên không có đăng ký kinh doanh nhưng đều có mục đích lợi nhuận. Thẩm quyền của cấp tòa án đối với tranh chấp phát sinh từ việc thực hiện hợp đồng như hợp đồng gia công, hợp đồng hợp tác kinh doanh. Sự phân chia trình tự thủ tục xét xử qua nhiều cấp tòa án phức tạp và kéo dài không đáp ứng được yêu cầu quan trọng trong việc giải quyết TCKDTM là nhanh chóng và kịp thời. Theo quy định của pháp luật hiện hành thì các tranh chấp thương mại được giải quyết theo cơ chế hai cấp xét xử, xét xử sơ thẩm thuộc thẩm quyền của tòa án nhân dân cấp huyện và tòa án nhân dân cấp tỉnh. Tòa phúc thẩm tòa án nhân dân tối cao và tòa án nhân dân cấp tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương xét xử phúc thẩm đối với quyết định bản án sơ thẩm có kháng cáo, kháng nghị hợp lệ theo quy định của pháp luật.

2.1.3. Thẩm quyền theo lãnh thổ của tòa án

Trên thực tế các chủ thể khi lựa chọn tòa án để

giải quyết tranh chấp thương mại thường xuyên xảy ra vấn đề là lựa chọn tòa án không đúng thẩm quyền như ví dụ ở phần thực trạng đã nêu, từ vấn đề đó dẫn đến việc lựa chọn tòa án giải quyết không phù hợp với quy định của pháp luật. Các bên có quyền thỏa thuận lựa chọn tòa án nơi nguyên đơn cư trú hay có trụ sở giải quyết nhưng phải là tòa án có thẩm quyền, thỏa thuận chọn tòa án vượt cấp là vô hiệu. Từ những vướng mắc trên dẫn đến khi xảy ra tranh chấp thương mại, các chủ thể nộp đơn yêu cầu.

2.1.4. Những khó khăn trong thực tiễn thực hiện thẩm quyền của tòa án

Về mô hình cơ cấu tổ chức hoạt động của hệ thống tòa án: Hiện hệ thống tòa án nước ta gồm có tòa án nhân dân tối cao; các tòa án nhân dân tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương; các tòa án nhân dân huyện, quận, thị xã, thành phố thuộc tỉnh; các tòa án quân sự và các tòa án khác do luật định. Theo quy định hiện hành, tòa án nhân dân cấp huyện được tổ chức theo đơn vị hành chính cấp huyện. Vì vậy, số lượng của tòa án nhân dân cấp huyện hiện nay rất lớn và đang có xu hướng tăng lên do nhu cầu thành lập mới các đơn vị hành chính cấp huyện. Đây đang là một bất hợp lý lớn trong việc kiện toàn, nâng cao năng lực và chất lượng công tác của các tòa án cấp huyện, gây sự lãng phí và không hiệu quả.

3.2. Các giải pháp hoàn thiện pháp luật về thẩm quyền của tòa án trong việc giải quyết tranh chấp kinh doanh, thương mại

3.2.1. Giải pháp hoàn thiện các quy định của pháp luật về thẩm quyền của tòa án trong việc giải quyết tranh chấp thương mại

a) Cần sửa đổi cách lập pháp về thẩm quyền của tòa án theo hướng loại trừ

Việc quy định theo hướng loại trừ những tranh chấp không phải là TCKDTM sẽ tạo một phạm vi mở cho việc xác định TCKDTM và nội hàm của khái niệm này trong văn bản pháp luật. Trong trường hợp một tranh chấp phát sinh và không được coi là TCKDTM (vì không thỏa mãn dấu hiệu của TCKDTM) thì sẽ được coi là tranh chấp về dân sự và thuộc thẩm quyền của tòa án như một vụ án dân sự.

b) Quyền tự do lựa chọn tòa án của đương sự

Nếu lựa chọn phương thức trọng tài thương mại các bên có quyền lựa chọn bất kỳ trọng tài nào để yêu cầu giải quyết tranh chấp thương mại. Còn đối với tòa án, cho dù các bên đương sự có thống nhất

đi chẳng nữa thì sự thỏa thuận lựa chọn tòa án cũng chỉ được chấp nhận nếu họ lựa chọn một trong những tòa án mà pháp luật quy định, thường là tòa án nơi cư trú hoặc có trụ sở của một trong các bên hoặc nơi thực hiện hợp đồng.

c) Thừa nhận quyền giải thích pháp luật của Tòa án nhân dân trong giải quyết tranh chấp kinh doanh, thương mại.

Trên thực tế việc giải thích pháp luật của cơ quan hành pháp đang trở nên phổ biến làm cho việc sử dụng pháp luật trở lên rối rắm và khó hiểu, nhiều hướng dẫn sai với quy định. Do đó, khi trao cho tòa án quyền được giải thích luật cũng phải để ra những yêu cầu cụ thể như: Chỉ áp dụng việc giải thích cho những vấn đề mà luật không rõ ràng. Giải thích pháp luật là để áp dụng cho những trường hợp cụ thể. Giải thích pháp luật phải trên phương diện công bằng, bình đẳng.

3.2.2. Các giải pháp hỗ trợ hoàn thiện các quy định của pháp luật về thẩm quyền của tòa án trong việc giải quyết tranh chấp thương mại

a) Hoàn thiện pháp luật về mô hình, cơ cấu tổ chức của tòa án

Tổ chức hệ thống Tòa án nhân dân theo cấp xét xử gồm 3 cấp: sơ thẩm, phúc thẩm và Tòa án nhân dân tối cao; Thành lập Tòa án cấp sơ thẩm và Tòa án cấp phúc thẩm theo khu vực, không theo địa giới hành chính; Mỗi Tòa cấp sơ thẩm, phúc thẩm khu vực chỉ có một bộ phận văn phòng nhưng đối ngũ thẩm phán thì được phân công thành các ban khác nhau, trong đó có ban chuyên trách xét xử về tranh chấp thương mại.

b) Nâng cao trình độ, năng lực của thẩm phán, hội thẩm phán trong việc giải quyết tranh chấp kinh doanh thương mại

Việc đào tạo đối ngũ thẩm phán phải mang tính chuyên nghiệp, được trang bị một cách hệ thống kiến thức pháp luật và kỹ năng xét xử; Phải coi thẩm phán là một nghề, bổ nhiệm một lần, bổ nhiệm chức danh cho từng cấp xét xử; Pháp luật cần xác định quyền hạn độc lập và trách nhiệm cá nhân của thẩm phán trong quá trình xét xử; Cần có một đối ngũ hội thẩm riêng cho lĩnh vực xét xử TCKDTM. Đối ngũ này phải có những yêu cầu: phải là thương nhân, có kiến thức về pháp luật ở mức độ nhất định, có uy tín và kinh nghiệm trong kinh doanh; không do Hội đồng nhân dân cùng cấp bầu ra; không hoạt động theo nhiệm kỳ, mà tham gia hoạt động trong một tổ chức hiệp hội của giới doanh nhân ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Luật Tổ chức Tòa án nhân dân năm 2014, ban hành ngày 24 tháng 11 năm 2014.
2. Hiến pháp 2013, ban hành ngày 28 tháng 11 năm 2013.
3. Bộ luật Tố tụng dân sự năm 2015 ban hành ngày 25 tháng 11 năm 2015.
4. Hoàn thiện quy định về thẩm quyền giải quyết tranh chấp kinh doanh thương mại của tòa án, Nguyễn Duy Phương: Nghiên cứu lập pháp số 1/2015 tr 31 - 34.
5. Thẩm quyền giải quyết tranh chấp của tòa án và việc phân biệt thẩm quyền giải quyết tranh chấp giữa trọng tài thương mại và tòa án theo quy định của luật trọng tài thương mại và nghị quyết của Hội đồng thẩm phán TAND TC. Tướng Duy Lương/TAND. Số 16/2015. Tr 6- 10, 48.
6. Các phương thức giải quyết tranh chấp thương mại theo pháp luật Việt Nam trong điều kiện hội nhập quốc tế. Dương Nguyệt Nga/TAND số 16/2007. Tr4 -10.

Ngày nhận bài: 8/5/2019

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 18/5/2019

Ngày chấp nhận đăng bài: 28/5/2019

Thông tin tác giả:

NGUYỄN THỊ HƯƠNG

Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội

THE COURT'S JURISDICTION TO RESOLVE COMMERCIAL DISPUTES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL INTEGRATION

● **NGUYEN THI HUONG**

Hanoi University of Industry

ABSTRACT:

In the process of business cooperation, the occurrence of conflicts and trade disputes is inevitable. Commercial activities are a civil legal relationship which promotes voluntariness and self-agreement between related parties. When a business dispute arises, parties can negotiate with each other. When the dispute cannot be resolved, one of the parties has the right to ask the court to resolve its dispute. This article analyzes the court's jurisdiction to resolve commercial disputes in the context of international integration.

Keywords: Jurisdiction, commercial disputes, court.